एकाइ १७ · डल्ले खोला

थप चुनौतीपूर्ण अभ्यास प्रश्न · उत्तरकुञ्जिका

पूर्णाङ्क ४८

अङ्क विभाजनमा दिइएका बुँदाका आधारमा अङ्क दिनुहोस्। फरक शब्दमा लेखिएको भए पनि उही कुरा भनेको उत्तर सही मानिन्छ।

१ वाच्य छुट्याउनुहोस्

उत्तर — **प्रयोग · ३**

क. **कर्तृवाच्य** ख. **कर्मवाच्य** ग. **भाववाच्य** घ. **कर्मवाच्य** ङ. **कर्तृवाच्य** च. **भाववाच्य**

ख र ग मा कर्ता छैन, तर ख मा ‘पुल’ कर्म छ, ग मा कर्म नै छैन।

अङ्क विभाजन

- ✓ प्रतिवाक्य ०.५ का दरले क र ख को वाच्य लेखेमा।
- ✓ प्रतिवाक्य ०.५ का दरले ग र घ को वाच्य लेखेमा।
- ✓ प्रतिवाक्य ०.५ का दरले ङ र च को वाच्य लेखेमा।

२ कर्तृवाच्यबाट कर्मवाच्य

उत्तर — **प्रयोग · ३**

क. हाकिमबाट रकम **दिइयो**।
ख. गाउँलेबाट म **बोलाइएँ**।
ग. आमाबाट छोरीहरू **पढाइन्छन्**।

ख मा क्रियापद कर्म ‘म’ अनुसार र ग मा कर्म ‘छोरीहरू’ अनुसार चलेको छ। कर्मको ‘लाई’ हटेको छ।

अङ्क विभाजन

- ✓ क मा ‘बाट’ र ‘दिइयो’ लेखेमा।
- ✓ ख मा ‘लाई’ हटाई ‘बोलाइएँ’ लेखेमा।
- ✓ ग मा ‘लाई’ हटाई ‘पढाइन्छन्’ लेखेमा।

३ कर्तृवाच्यबाट भाववाच्य

उत्तर — **प्रयोग · ३**

क. आफूबाट **हाँसियो**।
ख. बुबाबाट **हिँडियो**।
ग. उसबाट **नबसियोस्**।

ख मा ‘हिँडिनुभयो’ भन्नु गल्ती हो, किनभने भाववाच्यमा क्रियापद कसैअनुसार चल्दैन, त्यसैले आदर रहँदैन। ग को इच्छार्थ र अकरण उस्तै रहेका छन्।

अङ्क विभाजन

- ✓ ‘म’ लाई ‘आफू’ बनाई ‘हाँसियो’ लेखेमा।
- ✓ आदर हटाई ‘हिँडियो’ लेखेमा।
- ✓ इच्छार्थ र अकरण जोगाई ‘नबसियोस्’ लेखेमा।

४ ‘र’ को कुन रूप?

उत्तर — **बोध · ३**

क. **पदेन** ख. **रेफ** ग. **पदेन** (ट पछि मुनि सानो चिह्न भएर) घ. **च्य** ङ. **रेफ** (तत्सम शब्द) च. **‘र’ होइन:** यो ऋकार हो।

अङ्क विभाजन

- ✓ प्रतिशब्द ०.५ का दरले ‘प्रकार’ र ‘पर्छ’ छुट्याएमा।
- ✓ प्रतिशब्द ०.५ का दरले ‘ट्रक’ र ‘गऱ्यो’ छुट्याएमा।
- ✓ प्रतिशब्द ०.५ का दरले ‘सूर्य’ र ‘कृषि’ छुट्याएमा।

Science Playground, काठ्मान्डे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking

५ कागजको पुलको हिसाब

उत्तर प्रयोग · ३

क. ५,००,००० − २५,००० = **४,७५,००० रुपैयाँ**

ख. २५,००० ÷ ५,००,००० × १०० = **५ प्रतिशत**

ग. ४,७५,००० × ३ = **१४,२५,००० रुपैयाँ**

अङ्क विभाजन

✓ ४,७५,००० रुपैयाँ निकालेमा।

✓ ५ प्रतिशत निकालेमा।

✓ १४,२५,००० रुपैयाँ निकालेमा।

६ व्यङ्ग्य खोल्नुहोस्

उत्तर उच्च दक्षता · ३

क. ठग्ने मान्छेको निन्दा होइन, उसैको प्रशंसा हुन्छ। यसले समाजले नै भ्रष्टाचारलाई बल दिएको देखाउँछ।

ख. उजुरी जनताको पीरले होइन, आफ्नै पालो लिन गरिएको हो। भ्रष्टाचार विरोध गर्ने मुखले नै अर्को भ्रष्टाचारको ढोका खोलिएको छ।

ग. पुल खोलामाथि होइन, कागजमा मात्र बन्छ। खोलाको बोलीले यो ठगी वर्षैपिच्छे दोहोरिने चक्र भएको बताउँछ।

अङ्क विभाजन

✓ ठगको प्रशंसाले समाजको दोष देखाएको लेखेमा।

✓ उजुरीको पछाडि आफ्नै स्वार्थ भएको लेखेमा।

✓ पुल कागजमा मात्र बन्ने चक्र लेखेमा।

७ अपठित गद्यांश

उत्तर बोध · ५

क. २,००० − १,२०० = **८०० मिटर**

ख. ठुला मान्छेको कामको प्रश्न नगर्ने, चुप लाग्ने सोच देखाउँछ। यस्तै चुप्पीले ठगी बढ्छ।

ग. नामले झगडा र बदलाको डर ल्याउँथ्यो। प्रमाण मात्र राख्दा कसैले अस्वीकार गर्न सकेन, र कुरा व्यक्तिको होइन, कामको रह्यो।

घ. **कर्मवाच्य।** गाउँलेले बाँकी पाइप ओछ्याए।

ङ. ‘डल्ले खोला’ का गाउँलेले ठग्ने मान्छेलाई ‘तगडा’ भने, र सचेत भएनन्। यहाँ जनताले अङ्क जाँचेर सार्वजनिक सुनुवाइमा प्रश्न गरे, र काम भयो।

गद्यांशका पात्र, ठाउँ र घटना यस अभ्यासका लागि बनाइएका हुन्।

अङ्क विभाजन

✓ क: ८०० मिटर निकालेमा।

✓ ख: प्रश्न नगर्ने सोच लेखेमा।

✓ ग: प्रमाण मात्र राख्दाको फाइदा लेखेमा।

✓ घ: कर्मवाच्य र कर्तृवाच्यको वाक्य लेखेमा।

✓ ङ: सचेत नहुने र सचेत हुने फरक लेखेमा।

८ एउटै अर्थ फरक रूप

उत्तर

क. हाकिमले पत्र लेख्यो।

ख. साथीले मलाई बोलायो।

ग. उनीहरू बसे।

घ. किसान कुलो खन्दै छ। (‘किसानले’ पनि मान्य हुन्छ।)

Science Playground, काठुन्जे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking

अङ्क विभाजन प्रयोग · ४

✓ क मा ‘ले’ र ‘लेख्यो’ लेखेमा।

✓ ख मा ‘मलाई’ र ‘बोलायो’ लेखेमा।

✓ ग मा ‘उनीहरू बसे’ लेखेमा।

✓ घ मा पक्ष नबदली ‘खन्दै छ’ लेखेमा।

९ त्रुटि पहिचान र सुधार

उत्तर प्रयोग · ४

पर्यटकले भऱ्याङ चढेर **सूर्यको** उदय हेरे। पानी **पऱ्यो,** बाटोमा ढुङ्गा **झऱ्यो**। एउटा युवक खोला **तऱ्यो,** र उसले मलाई सहयोग **गऱ्यो**। मेरो **कार्य** सजिलो भयो।

अङ्क विभाजन

✓ प्रतिसुधार ०.५ का दरले तत्सम ‘पर्यटक’ र तद्भव ‘भऱ्याङ’ बनाएमा।

✓ प्रतिसुधार ०.५ का दरले तत्सम ‘सूर्य’ र तद्भव ‘पऱ्यो’ बनाएमा।

✓ प्रतिसुधार ०.५ का दरले ‘झऱ्यो’ र ‘तऱ्यो’ बनाएमा।

✓ प्रतिसुधार ०.५ का दरले ‘गऱ्यो’ र तत्सम ‘कार्य’ बनाएमा।

१० भाव विस्तार

उत्तर उच्च दक्षता · ४

प्रस्तुत पङ्क्ति परशु प्रधानको ‘डल्ले खोला’ कथाको पहिलो अनुच्छेदको अन्तिम वाक्य हो।

घाम उदाउँछ र अस्ताउँछ, त्यो आकाशमा हुन्छ। कथाकारले यहाँ कागजमा पनि घाम उदाउने कुरा गरेका छन्। पुल कागजमा योजना बनेर देखापर्छ, रकम सकिन्छ र कागजमै सकिन्छ। खोलामाथि भने केही बन्दैन। ‘हरेक वर्ष’ शब्दले यो एक पटकको गल्ती होइन, चलिरहेको ठगी हो भन्ने देखाउँछ।

वर्षामा खोला तर्दा गाउँलेको ज्यान जान्छ, तर हिसाब कागजमा पूरा देखिन्छ। यो पङ्क्तिले विकासको रकम जनताको काममा नपुगी बिचैमा हराउने भ्रष्टाचारलाई व्यङ्ग्य गरेको छ। कागज होइन, काम हेर्ने जनता नभए यो घाम उदाइरहन्छ।

अङ्क विभाजन

✓ प्रसङ्ग (कथा, लेखक र अनुच्छेद) खुलाएमा।

✓ ‘कागजको घाम’ को विम्ब खोलेमा।

✓ ‘हरेक वर्ष’ ले दोहोरिने ठगी देखाएको लेखेमा।

✓ भ्रष्टाचारमाथि व्यङ्ग्य र सचेतनाको निचोड दिएमा।

Science Playground, काठ्मान्डे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking

११ सामाजिक कथा लेखन

उत्तर प्रयोग · ५

बोल्ने सडक

हाम्रो बजारको सडक हरेक वर्ष चुनावअघि नयाँ हुन्छ। यो वर्ष पनि पिच ओछ्याइयो। गाउँलेले ताली बजाए, र ठेकेदारले माला लगाए।

पहिलो पानी पऱ्यो। सडकले खाल्डोको मुख खोलेर भन्यो, “म त पानीमै पग्लन्छु किनकि मलाई पिचभन्दा भाषण धेरै खुवाइएको छ।” तर कसैले सुनेनन्। मोटरसाइकल खाल्डोमा पऱ्यो। ठेकेदारको घरमा भने नयाँ तला थपियो।

अर्को वर्ष फेरि चुनाव आयो। नेताले बाटोको छेउमा उभिएर भने, “हामी यसपालि पक्की सडक बनाउने छौं।” गाउँले फेरि ताली बजाए। सडकले हल्का हाँस्दै भन्यो, “मलाई नडराऊ। म त हरेक पाँच वर्षमा जन्मिन्छु र हरेक बर्खामा मर्छु।”

माला लगाउने हातले नै सडक नापे यो मृत्यु रोकिन्थ्यो।

अङ्क विभाजन

- ✓ सुरुमा पात्र र समस्या राखेमा।
- ✓ बाटोको बोली राखी बिचको घटना बढाएमा।
- ✓ व्यङ्ग्य प्रयोग गरेमा।
- ✓ अन्त्यमा परिणाम वा सन्देश दिएमा।
- ✓ शब्दसीमा, भाषा र वर्णविन्यास मिलाएमा।

१२ तर्क र प्रतितर्क

उत्तर उच्च दक्षता · ४

तर्क(पक्षमा): वर्षामा खोला तर्ने गाउँलेका लागि कसैको कमिसन भन्दा पुल ठुलो कुरा हो। केही नहुनुभन्दा केही हुनु राम्रो हो भन्ने मान्छे छन्, किनकि उनीहरूको दैनिक दुःख तत्कालै घट्छ।

प्रतितर्क(विपक्षमा): अलिअलि भन्ने सीमा हुँदैन; स्वीकृत भएपछि त्यो बढ्दै जान्छ। डल्ले खोलामा पहिले पुल, पछि कुलो खाइयो। कमिसन तिर्ने ठेकेदारले कमजोर काम गर्छ, र त्यसको मूल्य जनताको ज्यानले तिर्नुपर्छ।

निष्कर्ष: काम चाहिनु र भ्रष्टाचार सहनु एउटै होइन। जनताको पैसा जनताकै हो। काम पनि गराउने र हिसाब पनि माग्ने सचेतना नै दिगो बाटो हो।

अङ्क विभाजन

- ✓ पक्षमा एउटा उचित तर्क दिएमा।
- ✓ विपक्षमा एउटा उचित प्रतितर्क दिएमा।
- ✓ तर्कलाई कथा वा समाजको उदाहरणले पुष्टि गरेमा।
- ✓ दुवै पक्ष केलाएर स्पष्ट निष्कर्ष दिएमा।

१३ सोच्नुहोस्

उत्तर उच्च दक्षता · ४

रकम खानेको दोष सिधा छ, किनभने उनीहरूले जानीजानी ठगे। हाकिमको दोष पनि ठुलो छ, किनकि स्थलगत अनुगमन नगरी कागज हेरेर रकम दिनु उसैको जिम्मेवारीमा चुक हो। तर गाउँलेको दोष सबैभन्दा गहिरो छ, किनभने ठगलाई ‘तगडा’ भन्ने समाजले नै अर्को ठग जन्माउँछ।

मान्छेहरू सबै आफ्नो स्वार्थमा छन्, त्यसैले कथाकारले खोलालाई बोल्न लगाएका हुन्। खोला कसैको पक्षमा छैन, उसले बगेर साँचो कुरा देखाउँछ। यसले मान्छेले सत्य नबोल्दा प्रकृतिले बोल्नुपरेको व्यङ्ग्य गर्छ।

अङ्क विभाजन

- ✓ ठग्नेहरूको दोष लेखेमा।
- ✓ हाकिमको जिम्मेवारी लेखेमा।
- ✓ समाजको भूमिकाबारे तर्कसहित अडान लिएमा।
- ✓ खोलालाई बोल्न लगाएको उद्देश्य लेखेमा।

Science Playground, काठ्न्जे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking

१४ क्रियाकलाप: हाम्रो टोलको योजना

(अङ्क नदिइने)

विद्यार्थीले पाउनुपर्ने नतिजा

सूचनापाटीमा बजेट, ठेकेदार वा उपभोक्ता समिति र समयसीमा जस्ता कुरा लेखिएका भेटिन सक्छन्। ‘काम भएन’ भन्नुअघि देखेको र सुनेको कुरा छुट्याउनुपर्छ। प्रश्न सोध्नु नागरिकको अधिकार हो भन्ने बुझाइ देखिनुपर्छ।

तहअनुसार अङ्क	ज्ञान	बोध	प्रयोग	उच्च दक्षता	जम्मा
अङ्क	०	८	२५	१५	४८